

Jak podsumowuje autor, "(...) powstaje obraz systemu, który nie działa tak, jak powinien, i jest zamknięty. Problemy społeczeństwa mają swoje przyczyny w złej organizacji spraw państwa i niesprawnych mechanizmach wymiany elit. To z kolei jest przyczyną braku motywacji i bodźców do działania, co może powodować swoisty zakłęty krąg, ponieważ zniechęceni zamknięciem systemu obywatele nie wierzą w możliwość jego zmiany"²³. Po mechanizmie błędnego koła działań dla społeczności mamy zatem do czynienia z kolejnymi kumulującymi się zjawiskami (diagram 2).

Diagram 2: Błędne koło barier systemowych

Źródło: Raport końcowy z ewaluacji ex-ante „Założeń do Programu Funduszu Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030”, Question Mark, Biuro Badań Społecznych, Łódź 2020, s. 32 na podstawie Krygiel P., Aktywność Obywatelska w Polsce - co możemy zrobić?, Instytut Sobieskiego, Warszawa 2015, s. 15.

Jak wynika z powyższego, czynniki rozwoju społeczeństwa obywatelskiego ściśle wiążą się z warunkami funkcjonowania podmiotów III sektora, a możliwościami wprowadzania pozytywnych zmian w tym zakresie dysponować ma – w opinii badanych – przede wszystkim państwo. Paradoks takiego modelu rozwoju społeczeństwa obywatelskiego polega zatem na tym, że „(...) wprowadzenie w życie katalogu proponowanych zmian i ulepszeń wymaga współdziałania ze strony państwa, które postrzegane jest, przy wszystkich zgłaszanych wcześniej zastrzeżeniach do <<systemu>>, jako potencjalny główny mecenas aktywności

²³ Ibidem, str. 15.